

УДК 027.02.021.6(100)"20"

Олена Воскобойнікова-Гузєва,

провід. наук. співроб. ІБД НБУВ, старш. наук. співроб., канд. іст. наук

МОДЕРНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ У ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ БАЗОВИХ СКЛАДОВИХ

У статті обґрунтовано необхідність вироблення модернізаційних моделей розвитку бібліотечно-інформаційних установ України в сучасних умовах соціально-економічної та інформаційно-комунікаційної дійсності. Враховано методологічні підходи до модернізації та побудови модернізаційних моделей в історичній, економічній, соціологічній і політичній науці, концептуальні розробки щодо моделей розвитку бібліотеки в сучасному бібліотекознавстві та соціальних комунікаціях.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна діяльність, модернізаційні моделі розвитку, бібліотекознавство.

В умовах глобалізації і розбудови інформаційного суспільства потрібна принципово нова модернізаційна модель суспільного розвитку, скерована на всебічне покращання, удосконалення суспільного організму у сферах економіки, політики, науки, освіти, культури й способу життя. Таким чином розроблення модернізаційної моделі розвитку (ММР) бібліотечно-інформаційної сфери, що є певним поєднанням сфер культури, освіти, науки і перебуває під впливом економічної та політичної системи суспільства, є одночасно і складовою загальнонаціональної модернізаційної моделі, і набуває пріоритетного значення для розвитку бібліотечної справи як окремої галузі діяльності. Концептуальною ідеєю запропонованої модернізаційної моделі стає взаємодія організації та самоорганізації соціуму, реалізація якої орієнтує на найбільш цінні зразки розвитку, випередження економічних конкурентів, випуск найсучаснішої, найякіснішої продукції. Розробка ММР бібліотечно-інформаційних установ відбувається з урахуванням загальнонаукових підходів до модернізаційних теорій як універсального методу історичного дослідження та соціосинергетичних підходів до розвитку бібліотеки як соціальної системи, керування якою може будуватися на м'яких впливах, з урахуванням як суб'єктів, так і об'єктів керування. Під модернізацією розуміємо якісне покращання форм, методів і результатів діяльності бібліотек,

а також удосконалення способів керування як окремими бібліотечно-інформаційними установами, так і бібліотечною системою країни в цілому.

Розробка ММР бібліотечно-інформаційних установ здійснюється з метою визначення перспективних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу (у напрямі технологічної, соціальної та інституційної модернізації), збагачення його завдань і функцій у контексті переходу до знаннєвого, інформаційного суспільства. Це питання потребує всебічного розгляду інформаційної діяльності бібліотеки, оптимізації функціональних, інформаційних, сервісних та організаційних процесів, що забезпечується всією системою керування бібліотечно-інформаційною справою, базується на результатах наукових досліджень у галузі економіки, соціології, політології, бібліотекознавства, соціальних комунікацій та інформаційних наук, враховує світовий досвід функціональної та організаційної трансформації бібліотечно-інформаційних комплексів.

Вироблення ММР бібліотечно-інформаційних установ в умовах глобалізації бачиться як найактуальніше завдання сучасного бібліотекознавства з огляду на виклики сучасного процесу суспільного розвитку, світових інтеграційних процесів, практику міжнародного інформаційного, освітнього, наукового та соціокультурного співробітництва, темпи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Розробці методологічних підходів сприяли праці В. В. Головка (теорії модернізації як метанаратив української історії), В. І. Куценко (модернізація соціальної сфери як основа її стійкого розвитку), матеріали національної доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави», Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 рр., проекту Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року тощо. Певні аспекти стосовно модернізації матеріально-технічної бази бібліотек, структурної модернізації бібліотечної системи висвітлювалися в роботах І. О. Давидової (технологічна модернізація в контексті інноваційної політики), Є. О. Фенелонова (розвиток і модернізація бібліотечної системи Російської Федерації), С. О. Басова (методологічні засади для модернізації бібліотечної справи) та інших бібліотекознавців. Узагальненню уявлень щодо ММР бібліотек сприяв аналіз відповідних програмних документів – Стратегії модернізації бібліотечної справи Росії (2011), Концепції модернізації Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Концепції розвитку Державного закладу «Національна історична бібліотека України» до 2015 р.

Для визначення базових понять даного дослідження – «глобалізація», «теорії модернізації», «модернізаційна модель розвитку» максимально враховуємо напрацювання науковців в інших галузях знання. Отже, на зламі століть у світовій соціологічній науці склався відносний консенсус щодо наукового розуміння й визначення поняття «глобалізація», яка розглядається більшістю науковців сьогодні як поступово зростаюча взаємопов'язаність і взаємозалежність усіх складових суспільного й господарського життя в планетарному масштабі. Більшість дослідників цього комплексного процесу і феномену також поділяють думку про те, що глобалізація сучасного світу прийшла в наші дні на зміну інтернаціоналізації соціально-економічних відносин, які набули інтенсивного розвитку наприкінці XIX – початку XX ст., але згодом були перервані внаслідок Першої світової війни. Глобалізація відрізняється від інтернаціоналізації більш високим, якісно новим рівнем інтеграції, який називають останнім часом транснаціоналізацією [1]. Глобалізація не лише кардинально змінює світ, а й умови життєдіяльності людини, загострює проблеми в розвитку культури, освіти і науки.

Процеси глобалізації безпосередньо впливають на бібліотеку як соціокультурний об'єкт, і прагнучи наблизитися до вироблення моделі розвитку сучасної бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції, слід звернути увагу на низку думок і висновків К. Ю. Генієвої, висловлених нею в монографії «Бібліотека як центр міжкультурної комунікації» [10], які дають певною мірою філософське підґрунтя для розуміння глобальних і технологічних впливів на реформування функцій, структури і культурно-інформаційного простору бібліотеки.

Бібліотека як система взаємодії людей в інформаційній сфері є дійсно одним з найстаріших соціальних інститутів людства. Як кожен соціальний інститут, бібліотека еволюціонує, і цей розвиток пов'язаний зі змінами потреб суспільства. На цей час у європейській культурній традиції одночасно існують дві світоглядні парадигми, що впливають на соціальні інститути у сфері культури. Перша, традиціоналістична парадигма спирається на уявлення про бібліотеку як «сховище знань». Відповідно до такої позиції і місія бібліотеки полягала в збиранні та збереженні документів, які є об'єктом вивчення з боку користувачів. У цих бібліотеках інтенсивно розвивалися усі види класифікаційної, систематизаційної роботи з фондами, практики збереження, різноманітні форми інформаційного обслуговування населення, забезпечення доступу до інформації. Інші функції бібліотеки відходили на другий план та розглядалися як менш суттєві й факультативні. Така стала традиціоналістична парадигма знаходила підтримку

у відповідних орієнтирах культурної політики більшості держав, що було закріплено у відповідних проектах і нормативній базі.

Нова парадигма зобов'язана своїй появі двом факторам сучасного життя: глобалізації усіх сфер суспільної діяльності та революції у сфері комунікацій.

Технічна революція у сфері комунікацій, розширення виробництва й тиражування інформації призводить до інформаційного перенасичення людини, яка не встигає засвоїти інформацію в повному обсязі. Велика кількість каналів поширення інформації сприяє не тільки отриманню відомостей з різних джерел, а й у разі некваліфікованого їх використання дезорієнтує людей, знижує ефективність сприйняття, змушує задовільнятися більш поверховим засвоєнням знань.

Таким чином, збагачуючи сучасне життя динамізмом і різноманітністю, глобалізація та революція у сфері інформаційно-комунікаційних технологій створюють у невідповідній частині суспільства додаткову сферу напруження, яку й покликано знизити відповідні соціальні інститути. Для того, щоб реалізувати це завдання, соціальні інститути мають реформуватися.

Сучасна «полікультурна», «плюралістична» бібліотека має сприяти успішній соціалізації читачів, їх орієнтації у сучасному багатополлярному світі.

Методологічним підґрунтям вирішення даної проблеми мають бути загальнонаукові підходи до модернізаційних теорій як універсального методу історичного дослідження. Як зазначається в «Енциклопедії історії України» (2010), «теорії модернізації (з англ. modern – сучасний) – сукупність концепцій, які описують історію як універсальний процес переходу людства від традиційного (аграрного) до сучасного (індустріального, постіндустріального) суспільства. Теорії модернізації виникають у західних соціологічній та політичній науках у 1950-х роках як засіб пояснення глобальних змін після закінчення Другої світової війни (розпад колоніальної системи, поява нових держав у результаті національно-визвольних змагань). З точки зору теорій модернізації, тісно пов'язаних з концепцією прогресу та європоцентризму, усю історію людства можна поділити на два етапи – архаїчний (аграрний) і сучасний (промисловий)» [12], після якого наша цивілізація входить в постіндустріальний етап свого розвитку. Як зазначає автор енциклопедичної статті, теорії модернізації, зазнавши невдачі як універсальні теорії історичного процесу, виявилися зручними як система координат, що задає загальноісторичну канву для конкретно-історичних праць, не нав'язуючи дослідникам

жорстких методологічних та ідеологічних обмежень. Власне, саму модернізацію як феномен соціального життя, пропонується визначити як складний процес політичного, економічного, технологічного, воєнного, культурного ладів певного суспільства, спрямованих на досягнення «світових стандартів» у цих сферах. Також окремо виділяють політичну, економічну, культурну модернізацію [там само, с. 18].

В іншій публікації В. В. Головка саме культурний чинник модернізаційних процесів визначається як «забута складова модернізації» [13, с. 416]. Як зазначає дослідник, під час описування ідеальних типів модернізаційних процесів навмисно уникалося питання впливу на них культурного чинника. «Культура» в даному випадку використовується в широкому значенні і містить увесь спектр духовного й соціального життя спільноти, у тому числі площину масової психології. Якщо давати загальну характеристику культурному чиннику, то на ранніх етапах модернізації на одне з перших місць виходить роль конфесійного фактора в політичній модернізації та специфіки господарської діяльності тієї чи іншої спільноти. З розгортанням процесів секуляризації більшої ваги набирає етнічний фактор, що порушує проблему ролі націоналізму в модернізаційних процесах. У ХХ ст. культурна сфера набуває самодостатності, тому не дивно, що в проектах «навздогоняючої» модернізації активно пропагувалося проведення «культурних революцій», які мали привести до створення «нової людини». Нарешті ідеалом ХХІ ст. є «інформаційне суспільство», що робить духовну сферу визначальним чинником успішності модернізаційних процесів.

Зазначимо, що поняття «модернізаційна модель розвитку» відповідно до розвитку соціогуманітарної сфери комплексно обґрунтовано в матеріалах національної доповіді «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» [38]. У ній, зокрема, зазначається, що суспільству потрібна принципово нова модернізаційна модель розвитку, скерована на вдосконалення суспільного організму.

Концептуальною ідеєю запропонованої модернізаційної моделі стає взаємодія організації та самоорганізації соціуму, реалізація якої орієнтує на найбільш цінні зразки розвитку, випередження економічних конкурентів, випуск найсучаснішої, найякіснішої продукції. Таким чином зазначається, що потрібна модель модернізації України, зорієнтована на випереджальний розвиток, а не тільки на оновлення технологій.

В окремому розділі національної доповіді, присвяченому аналізу нарізних завдань у галузі книговидавничої та бібліотечно-інформаційної діяльності, наголошувалося, що «у зв'язку зі зміною соціальної

ролі і функції бібліотеки в інформаційному суспільстві, впровадженням та специфікою використання нових інформаційних технологій, необхідністю створення додаткових умов для забезпечення вільного доступу громадян України до світових інформаційних ресурсів є потреба у виконанні цілої низки завдань у царині законодавчого, матеріально-технічного та кадрового забезпечення, створенні сприятливих умов для проектного розвитку та міжнародної діяльності бібліотечно-інформаційних установ України» [38, с. 556].

Так само слід зазначити, що і проект Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [19], передбачаючи модернізацію національного інформаційного простору, спрямовує увагу на медійну його складову, не визначаючи інформаційно-бібліотечну сферу як вагому рушійну силу гуманітарного розвитку суспільства.

Пізніше, у 2011 р., до пріоритетних векторів розвитку бібліотечно-інформаційної сфери нами було віднесено розробку довгострокової загальнонаціональної стратегії розвитку і модернізації бібліотечно-інформаційної галузі як поєднання державних і міжнародних програм і проектів; створення додаткових умов для ефективного забезпечення вільного доступу громадян України до світових інформаційних ресурсів; розвиток ідеології соціально-інформаційної рівності й доступності інформації [9]. Державну політику в галузі бібліотечно-інформаційної діяльності вважаємо векторною сумою державної політики у сфері інформації, культури й освіти, вона має бути узгодженою та спрямованою на інтеграцію інформаційних ресурсів, що існують у різних середовищах, та розвиток інфраструктури бібліотечно-інформаційних установ, кадрового ресурсу, матеріально-технічного й техніко-технологічного забезпечення, ефективно реалізуватися через загальнодержавні, регіональні, корпоративні, міжнародні проекти та ініціативи. На сьогодні певною мірою вже узагальнено досвід впливу міжнародних проектів та ініціатив на розвиток вітчизняних бібліотек [8]. На часі – розробка модернізаційних моделей розвитку бібліотечно-інформаційних установ.

У монографічному дослідженні В. І. Куценко «Соціальний вектор економічного розвитку» (К., 2010) модернізація соціальної сфери розглядається як основа її стійкого розвитку. Відомий український економіст, фахівець у галузі соціально-економічного розвитку, інноваційного розвитку регіонів та модернізації економічної освіти, розглядаючи модель економіки знань, її основні функції та результати функціонування, серед структурних елементів моделі економіки знань визначає бібліотеки, ресурси Інтернет, архіви, виставкові центри і музеї, розглядає

культуру як складову ринкової економіки, пропонує шляхи формування нової моделі культурної сфери в умовах глобалізації [24].

Розробка модернізаційних моделей розвитку бібліотечно-інформаційних установ сприятиме активній підтримці інформаційно-освітніх процесів, зорієнтованих на культуру, культурні й духовні цінності, культурно-історичну спадщину, культурні здобутки та інноваційні підходи і відкриття в умовах ХХІ ст., які вважаються головними пріоритетами національної культурної політики на найближчі роки. Національна культурна політика, відповідним чином впливаючи на суб'єкти (у тому числі бібліотеки, архіви, музеї тощо), має забезпечити кожному громадянину доступ до національної та світової культурної, освітньої і наукової, економічної та виробничої інформації незалежно від місця його проживання через створення системи регіональних інформаційно-ресурсних центрів, розвиток інформаційної мережі – телерадіоканалів, інтернет-порталів та гідне представлення України у світовому інформаційному й культурному просторі.

З огляду на проблематику даного дослідження, важливим є врахування підходів В. І. Куценко до модернізації соціальної сфери, яка розглядається нею як узгоджена реалізація ряду взаємопереплетених процесів, до найважливіших з яких відносить: технологічну модернізацію, пов'язану зі змінами того набору способів, за допомогою яких вирішуються проблеми забезпеченості населення відповідними благами й ресурсами; соціальну модернізацію, що передбачає зміну професійної, соціальної та освітньої структур суспільства у відповідь на вимоги, що ставляться технологічною модернізацією; інституційну модернізацію, пов'язану зі зміною економічних і правових механізмів регулювання інвестування та виробництва продукту, виходячи з вимог, що пред'являються технологічною модернізацією; політичну модернізацію, спрямовану на створення в країні сприятливих умов для розвитку інвестиційних взаємозв'язків, поліпшення інвестиційного клімату [24, с. 619]. Перші три з наведених вище процесів (технологічної, соціальної, інституційної модернізації) становлять на сьогодні основу нашої модернізаційної моделі, процес політичної модернізації вважаємо зовнішнім, безсумнівно, впливовим і важливим чинником.

Сучасна наукова література сутність соціально-політичних перетворень в українському суспільстві та інших посткомуністичних державах вкладає в поняття «політичної модернізації» [28]. Поняття політичної модернізації може використовуватися не лише для аналізу переходу традиційних суспільств до сучасних, а й процесів удосконалення сучасних

суспільств. Існує думка, що ефективність політичної модернізації держави залежить від різних факторів і обставин, однак значний вплив на характер модернізаційних процесів у країні має відповідність існуючих соціально-політичних процесів тому, що було укорінене й що становить національно-культурну особливість суспільства.

Дуже важливим для нашої роботи є розуміння економічної модернізації. Спочатку в західній теорії під модернізацією розумілася обумовленість індустріалізації країн, що розвиваються, переходом до демократичних форм правління. Сьогодні поняття модернізації трактується значно ширше й застосовується як до політики, так і до економіки.

Під економічною модернізацією розуміються структурні, технологічні та інституційні зміни в національній економіці, спрямовані на підвищення її конкурентоспроможності. Символами економічної модернізації теперішнього часу є «економіка знань», «економіка різноманітності», «глобалізація економіки». Визначальним у модернізації економіки є інноваційний аспект, хоча модернізація як комплексний багатоплановий процес не зводиться до інноваційної діяльності й містить інші взаємопов'язані складові – структурну, інвестиційну тощо [4].

За характером нововведень учені виділяють два типи модернізації – креативну та адаптивну. Вони вважають, що модернізація стає креативною (піонерною), якщо здійснені в країні технологічні й інституційні нововведення отримують визнання й починають поширюватися світом, приносячи країні певний рентний дохід. Інший тип модернізації, який можна назвати адаптивною (імітаційною, запозиченою модернізацією), заснований на впровадженні запозичених нововведень, що пов'язано з певними витратами на придбання авторських прав, патентів, ліцензій, устаткування, на інжиніринг, сервісне обслуговування тощо (виплатою інноваційної ренти). У реальності креативна й адаптивна модернізації в країнах поєднуються в різній пропорції, яка відображає їхнє місце в глобальній економіці, національний інноваційний і фінансовий потенціал.

Найбільш активними в плані модернізації є чотири провідні країни СНД: Росія, Україна, Білорусь та Казахстан. Хоча програми модернізації їхніх економік розроблялися незалежно одна від одної і ніяким чином не координувалися, вони досить схожі за мотивами розробки, цілями, завданнями й пріоритетами. Всі вони більшою (Росія, Україна, Білорусь) чи меншою (Казахстан) мірою орієнтовані на креативний тип модернізації. З трьох відомих у світі стратегій інноваційного розвитку (стратегія нарощування, стратегія запозичення, стратегія перенесення) ці країни, як випливає з їхніх програмних документів, віддають перевагу найбільш

прогресивній стратегії нарощування на базі прогресивних технологій, випуску нової конкурентоспроможної продукції з використанням насамперед власного науково-технічного потенціалу й залученням зарубіжного досвіду.

В Україні на початку 2004 р. була прийнята Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 рр. [30], що передбачає, зокрема, глибокі якісні зміни в економіці, її структурну перебудову, перехід на інноваційну модель розвитку. Згідно зі Стратегією, період 2004–2015 рр. повинен стати в Україні етапом формування нової інноваційної економіки. Велика увага в Стратегії приділена розвитку інфраструктури інноваційної системи, окресленню пріоритетів науково-технологічного розвитку, розробці сценаріїв і етапів інноваційного розвитку. Українська стратегія переходу на інноваційний шлях розвитку має вельми амбітний характер і орієнтована на моделі, властиві країнам з високорозвинутою економікою і потужним власним науково-технічним потенціалом. Проте з об'єктивних і суб'єктивних причин не всі ці завдання були виконані (й виконуються зараз) у повному обсязі [4, с. 66].

Окрім характеру нововведень, модернізацію класифікують за структурою кінцевого попиту. З погляду вимоги загальної збалансованої економіки, що модернізується, зсуви у виробничо-галузевій структурі мають бути пов'язані зі змінами в структурі кінцевого попиту. Тому, як показує світовий досвід, модернізація завжди орієнтована на один із «пріоритетних» елементів кінцевого попиту. За цим критерієм в економічній науці виділяють чотири типи моделей структурної модернізації: орієнтовані на споживчий попит; орієнтовані на розвиток експорту; орієнтовані на масштабне інвестування; орієнтовані на воєнно-промислові інновації. Усі перераховані моделі мають певні обмеження соціально-економічного характеру, усунення або послаблення яких потребує значних коштів та цілеспрямованих дій держави, а іноді – узагалі неможливої. У той же час з точки зору євроінтеграційних перспектив транзитивних економік найбільш ефективною, на погляд автора, є модель, орієнтована на розвиток експорту.

У даному контексті важливим ресурсним елементом економічної модернізації можуть стати електронні інформаційні ресурси бібліотек у глобальному інформаційному просторі та можливість їх ефективного використання [16, 17].

Усі розглянуті І. Вітром європейські перспективи транзитивних економік можуть виявитися достатньо ефективними за умови

внутрішньої готовності до інтеграції, яка значною мірою визначається темпами та характером модернізаційних трансформацій у кожній країні і, безсумнівно, впливає на модернізацію окремих галузей і сфер діяльності, зокрема бібліотечно-інформаційної.

Аналіз даних процесів дає підстави для висновку: вибір моделі модернізації транзитивних економік обумовлений багатьма внутрішніми чинниками (рівнем розвитку промисловості, інвестиційною привабливістю країни, наявністю ресурсного потенціалу), а також об'єктивними закономірностями розвитку глобальної економіки. У той же час для більш швидкої й успішної інтеграції до європейського економічного простору постсоціалістичним країнам варто обирати креативну модель модернізації, максимально орієнтовану на розвиток експорту. З другого боку, тісна співпраця цих країн з розвинутими країнами Європи, участь в існуючих угрупованнях інтеграційної спрямованості значною мірою сприятиме проведенню в них модернізаційних трансформацій.

Таким чином підсумуємо: модернізація як комплексний багатоплановий процес не зводиться до інноваційної діяльності й містить інші взаємопов'язані складові: технологічну, соціальну, інституційну, економічну, політичну, структурну, інвестиційну тощо. Інноваційна спрямованість міститься в змісті всіх визначених складових. Даний факт особливо актуальний з огляду на ту увагу, яка приділялась у бібліотекознавчих дослідженнях в останні 10–15 років (як на рівні відомчих НДР, так і окремих кандидатських та докторських дисертацій) питанням інноваційної діяльності в бібліотечно-інформаційній галузі [5, 7].

Найґрунтовнішим комплексним теоретичним дослідженням цього питання стала робота І. О. Давидової [15]. У дисертаційному дослідженні І. О. Давидової «Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві» доведено, що інноваційна політика інтегрує процеси модернізації та інформатизації бібліотечної діяльності, створює умови й форми входження бібліотек до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця бібліотек України як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства і дає змогу сформулювати стратегічне бачення сутності процесів розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві та їх трансформацій під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

І. О. Давидовою досліджено системні трансформації бібліотек, які відбуваються на рівнях техніко-технологічних, організаційно-структурних, функціональних й управлінських змін. І доведено, що інноваційна

політика в бібліотечній сфері України набуває інституціональних ознак, пов'язаних з виокремленням об'єктів інноваційної політики – інформаційних технологій; програмного забезпечення автоматизації діяльності бібліотек; інформаційних ресурсів і технологій їхньої переробки; інформаційних продуктів і послуг; бібліотечних програм і проєктів; інфраструктури бібліотечно-інформаційного виробництва і підприємництва. Суб'єктами інноваційної політики є держава, галузеві й регіональні органи управління, бібліотечні громадські організації й асоціації, бібліотечні установи. Головним завданням інноваційної політики бібліотек є створення умов для їхнього інноваційного розвитку й адекватних організаційних структур управління. Відповідно, інноваційна політика ґрунтується на процесах модернізації, інформатизації та інноваційного розвитку.

У контексті модернізації, у межах дослідження І. О. Давидової, як напрям цільової програми реалізації обраних конкретними бібліотеками стратегій передбачається, зокрема, завершення процесу технологічної модернізації бібліотек України, який враховує впровадження комп'ютерної техніки, автоматизацію бібліотечно-інформаційних процесів, створення сучасної системи комунікацій та підключення до міжнародних телекомунікаційних мереж. А її пропозиції щодо зміни існуючих форм організації бібліотечно-інформаційного виробництва, утворення корпоративних бібліотечно-інформаційних мереж можуть бути враховані при розробленні структурної та інвестиційної складових модернізаційних моделей. А напрям щодо вдосконалення механізмів державного економічного регулювання діяльності бібліотеки як виробничої системи – в економічній та політичній складових.

Є. О. Фенелонов, аналізуючи проблеми розвитку й модернізації бібліотечної системи (у контексті оптимізації бібліотечної системи Російської Федерації) з використанням сучасних форм, засобів і методів управління, пропонує під концепцією розуміти певний науковий проєкт побудови тієї або іншої великої соціальної системи. Концепція насамперед фіксує стан та основні характеристики життєдіяльності об'єкта, визначає те, що має бути створено, побудовано як кінцевий результат, модель, яка має бути реалізована в реальному житті і той рівень результату, що має бути забезпечений створеною системою [42].

Саме такий підхід видається конструктивним при доповненні його результатами аналізу бібліотекознавчих концепцій та підходів щодо розвитку бібліотечно-інформаційної сфери, побудови концептуальних моделей сучасних бібліотек. Дані проблеми розглядаються,

зокрема, у роботах сучасних українських і російських бібліотекознавців Ю. І. Артемова [2], С. О. Басова [3], К. Ю. Генієвої [10, 11], Л. Й. Костенка [22, 23], К. В. Ніканорової [29], О. І. Ратнікової [32], М. С. Слободяника [34, 35] та ін.

Зокрема, аналіз конфлікту технократичних та гуманістичних ідей у бібліотекознавстві й практичній роботі бібліотек у центрі уваги С. О. Басова. Ним сформульовані методологічні засади для модернізації бібліотечної справи РФ [3], проте, на нашу думку, його пропозиції гальмуватимуть реалізацію Стратегії модернізації бібліотечної справи Росії [39]. У роботі С. О. Басова зроблено спробу довести, що для формування наукових основ професійної свідомості винятково важливу роль відіграє аналіз феномену бібліотеки в контексті категорій цивілізації і культури, а цивілізаційні й соціокультурні процеси в діяльності сучасної бібліотеки входять у складні динамічні відносини, які породжують різне ідейне підґрунтя для формування стратегії розвитку бібліотечним соціальним інститутом у XXI ст. На думку С. О. Басова, вплив бібліотеки на життєдіяльність людини й суспільства може бути не тільки гуманістично розвиваючим, а й технократично-деструктивним. Однак для того, щоб досягти домовленості між ученими, практиками й управлінцями щодо єдиного світоглядного фундаменту для розбудови бібліотечної галузі й поступово узгодити принципи модернізації, поглиблюючи та конкретизуючи їх по мірі обговорення, – потрібен не абиякий час, протягом якого стан галузі погіршуватиметься. У даному випадку, на нашу думку, більш важливим стає узгодження потреб технологічної та можливостей інвестиційної складових модернізації.

К. В. Ніканоровою зроблено спробу філософського осмислення трансформації бібліотечного соціально-культурного інституту в наш час. Суть концепції полягає в тому, що бібліотека стає суб'єктом конструювання соціокультурної реальності на підґрунті суб'єкт-суб'єктних відносин із читачами та суспільством. У розрізі постнекласичної методології акцентуються два ключові моменти: об'єктивний інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (інноваційне середовище бібліотечної діяльності) та формування самосвідомості бібліотечних колективів як самостійного суб'єкта, що активно та цілеспрямовано взаємодіє із суспільством в особі читацького контингенту [29].

О. І. Ратніковою пропонується зміна дослідницької парадигми як основи сучасної методології бібліотекознавства на синергетику. Центральне місце в синергетичній методології належить новому поняттю еволюції, притаманному постнекласичній науці. Особливістю процесів

такої еволюції стає те, що процес розвитку великих та складних систем може здійснюватися в різній динаміці. Соціосинергетика розглядається як концепція соціального управління складними соціальними системами, у межах якої відбулося переосмислення ролі й принципів управління в сучасному світі. Соціосинергетика, на відміну від концепції цілеспрямованого керування соціальною організацією, робить акцент на здатності соціальної системи до самовибудовування й самовідтворення. При цьому така властивість визнається як іманентно властива соціосистемі. Таким чином керування такою системою будується на м'яких впливах, з урахуванням інтересів як суб'єктів, так і об'єктів керування. Крім іншого, дослідницею пропонується використовувати інструментарій синергетики, зокрема побудову імітаційних моделей для вивчення читачів (користувачів) та їхніх потреб у документах і інформації [32].

Питання розробки базових моделей бібліотек як інформаційних, освітніх і культурних центрів перебуває на теоретико-методологічному рівні бібліотекознавства як наукової дисципліни та постійно в центрі уваги фахівців.

Зокрема, у 2009 р. про необхідність оновлення теоретичних засад бібліотекознавства йшлося в публікації М. С. Слободяника [34]. Необхідним елементом такого оновлення було визначено розробку моделі бібліотеки як інституції, що входить до системи соціальних комунікацій. На підставі критичного огляду змістовно-логічних моделей, які найбільш повно репрезентовані в монографіях професорів В. П. Леонова [26], М. С. Слободяника [35], працях Ю. М. Столярова [40, 41], автор аналізованої публікації робить висновок, що жодна з існуючих моделей не відображає повною мірою бібліотеку як соціально-комунікаційну інституцію, що зумовлює необхідність розробки саме такої моделі. Вона має відповідати вимогам високого рівня абстракції, але бути схожою на оригінал; відображати ресурси й засоби комунікаційної діяльності; бути керованою; включати елементи, необхідні й достатні для репрезентації бібліотеки в соціально-комунікаційному контексті. На основі цих вимог М. С. Слободяником пропонується модель бібліотеки, що складається з таких елементів як інформаційний потенціал, інформаційна діяльність, комунікаційний процес, управління. Запропонована модель розглядається автором як базова, що дає підстави багатьом дослідникам у подальшому долучитися до її доповнення й розвитку. Слід зазначити, що під час розроблення такої моделі необхідно вирішити багато питань як методологічного, так і конкретно-змістовного й діяльнісного характеру: від питання визначення місця в такій моделі техніко-технологічній

складовій інформаційного потенціалу (нам ближче термін «ресурс») та інформаційної діяльності, кадрового ресурсу (людський потенціал, система підготовки й перепідготовки кадрів) тощо.

У статті К. Ю. Генієвої [11], присвяченій аналізу концептуальних моделей бібліотеки в сучасному бібліотекознавстві, розглядаються теорії Ю. М. Столярова, В. В. Скворцова [33] та В. П. Леонова [26, 27] з точки зору об'єкта, предмета та методології дослідження. Автор зазначає, що методологія може мати як іманентний, так і пояснювальний характер. Таким чином концепція Ю. М. Столярова належить до іманентного типу і виявляє сутнісні властивості бібліотеки «взагалі», застосовує як методологію системний підхід. Теорії В. В. Скворцова та В. П. Леонова побудовані як казуально-генетичне пояснення властивостей бібліотеки з точки зору інформаційної та пізнавальної парадигм. У першому випадку як методологію використано діяльнісний підхід, у другому – герменевтичний. Проте власна модель дослідницею в даній публікації не була представлена.

Безсумнівно, у заявленому контексті необхідно відзначити більш «технологічно-інформаційні» висновки Ю. І. Артемова [2] щодо побудови концептуальної моделі бібліотеки суспільства знань, яка базується на діяльнісному підході та ґрунтовному аналізі доробку багатьох уже згаданих вище бібліотекознавців. Запропонована Ю. І. Артемовим модель, як і будь-яка концептуальна, здатна відображати лише загальні риси об'єкта, що досліджується. Як зазначає дослідник, для побудови інформаційної моделі конкретної бібліотеки потрібно використовувати інший підхід, в основу якого може бути покладена мова UML (скор. від англ. Unified Modeling Language – уніфікована мова моделювання). В основі UML-проекування лежить створення системи діаграм, основними з яких є діаграми структур діяльності й взаємодії. Повний комплект діаграм (відповідно до основних процесів, виконуваних бібліотекою) є діяльнісною моделлю бібліотеки. Така модель здатна наочно показати, який набір бібліотечно-бібліографічних процесів опановано в бібліотеці, як вони забезпечені ресурсами, технологічними інструкціями та нормами. Саме вона відображає наскільки книгозбірня, що моделюється, відповідає сучасним уявленням про бібліотеку суспільства знань [2, с. 70].

Концепція даного автора побудована на широкому розумінні поняття бібліотечно-інформаційного ресурсу, який у запропонованій ним моделі виходить за межі окремої бібліотеки. Це доводить той факт, що сучасна бібліотека має бути членом корпоративної бібліотечної мережі, надавати своїм користувачам доступ до інформації в регіональному, галузевому

й світовому інформаційному просторі за можливості всіма сучасними доступними засобами. Останнє стає ознакою бібліотеки суспільства знань.

Цікавою є також спроба, презентована в публікації Т. О. Колесникової [18], щодо визначення основних моделей бібліотек України та світу (у контексті бібліотеки ВНЗ). По-перше, за умов відсутності в Україні модельного стандарту бібліотеки ВНЗ, яка на сьогодні позиціонується як інтегрований інтелектуальний простір, заповнений різноманітними інформаційними ресурсами та засобами інформаційної взаємодії, Т. О. Колесникова обґрунтовує створення однієї з нових моделей функціонування розвитку бібліотеки ВНЗ – «Бібліотека – інформаційний інтелектуальний центр». Це, на думку дослідниці, нова модель і новий організаційно-функціональний елемент ВНЗ, завданням якого стає керування процесами функціонування інформаційного середовища закладу освіти через координацію документообігу і документозбереження, створення електронного інформаційного ресурсу, організацію доступу до нього, формування умов інформаційного споживання, розвиток інформаційної культури споживачів.

По-друге, авторкою робиться спроба проаналізувати інші існуючі моделі, хоча методологічне й функціональне розмежування між ними досить умовне. Так, модель «Бібліотека – центр інформаційної грамотності» визначається автором як педагогічна модель розвитку бібліотеки, обумовлена її інформатизацією, коли бібліотека стає центром е-навчання, передбачає навчання студентів і докторантів основам інформаційної культури, стимулює розвиток бібліотечних функцій з обслуговування користувачів. Наступна модель – «Бібліотека – інформаційний ресурсний центр» – позиціонується автором як банк ідей у деяких університетах Швеції, Хорватії та Росії. Ця модель передбачає виконання бібліотеками функцій інституційних депозитаріїв як майдану для демонстрації всієї наукової продукції установи. Проте слід зазначити, що така модель активно розвивається і в Україні, зокрема на базі університетських бібліотек-учасниць проекту «Електронна бібліотека: центри знань в університетах України» [44], цей проект має міжнародний рівень, понад 10 провідних українських університетів беруть у ньому участь, він уже аналізувався нами [8], існує сайт проекту, багато публікацій інших дослідників, організаторів та учасників проекту. Це обов'язково необхідно врахувати під час подальших досліджень та розробок моделі сучасної бібліотеки ВНЗ.

Цікавою вважає Т. О. Колесникова ідею Л. Й. Костенка та М. Б. Сороки [22] щодо створення моделі «Бібліотека – інфополюс». Принагідно

треба зазначити, що концепція Л. Й. Костенка щодо розвитку бібліотеки суспільства знань [23] є найбільш цитованою та аналізованою в сучасній вітчизняній бібліотекознавчій літературі.

Моделям і напрямам розвитку бібліотек, зокрема академічних, у сучасному інформаційному середовищі приділено вагому увагу в ряді дисертаційних та монографічних досліджень, зокрема В. М. Горového [14], О. Л. Лаврик [25], Г. В. Шемаєвої [43], В. О. Копанєвої [21], циклі публікацій Д. В. Соловяненка [36, 37] тощо. Концептуальні положення цих робіт також враховано при побудові модернізаційних моделей розвитку бібліотечно-інформаційних установ, так само як напрацювання науково-дослідних розвідок, у яких у 2000–2012 рр. брав участь автор.

Як уже констатувалося в попередніх публікаціях автора цієї статті, в Україні сьогодні успішно реалізуються дві базові концепції розвитку сучасної бібліотеки – модель загальнодоступного (публічного) інформаційно-освітнього центру та модель універсального/галузевого науково-інформаційного комплексу [6].

На теоретичному і науково-практичному рівнях розвитку моделі універсального науково-інформаційного комплексу було присвячено наукові дослідження Інституту бібліотекознавства НБУВ та інші відомчі науково-дослідні роботи (НДР), які реалізовувалися з 2000 р. Зокрема, НДР «Технологія і організація формування і використання інформаційних ресурсів наукової бібліотеки» (2000–2004), «Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки» (2005–2007), «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» (2008–2010), «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (2011–2013) тощо.

З точки зору практичної реалізації ідеї модернізаційного розвитку установ бібліотечно-інформаційної сфери слід відзначити ряд нових проєктів та концепцій. На сьогодні це, насамперед, представлена у 2011 р. для загального обговорення Стратегія модернізації бібліотечної справи Росії (створена робочою групою при Суспільному комітеті сприяння розвитку російських бібліотек, лютий – квітень 2011 р.) [39]. Головне завдання цієї Стратегії – модернізація і забезпечення інноваційного розвитку бібліотек. Під модернізацією авторами розуміється якісне поліпшення форм, методів і результатів діяльності бібліотек, а також удосконалення способів керування бібліотечною системою країни. Ґрунтуючись на об'єктивному аналізі стану справ, наші російські колеги, з одного боку, намагаються охопити весь спектр проблем, що постають перед сучасною бібліотекою, з іншого – чітко виокремлюють предметні

завдання Стратегії. Саме предметними завданнями визначено – формування національного бібліотечного ресурсу, який має бути доступним у цифровій формі всім громадянам країни; розвиток єдиного інформаційного простору, створення різних видів цифрового контенту; створення якісно нової системи послуг, що надаються користувачам бібліотек на основі вільного доступу до гарантовано достовірної інформації; забезпечення збереженості бібліотечних фондів як національного культурного надбання на основі використання новітніх технічних засобів та інформаційних технологій; доведення матеріально-технічної бази бібліотек до рівня, що відповідає нормативним вимогам; модернізація ресурсної бази бібліотек; підвищення соціального престижу бібліотечної професії й рівня заробітної плати персоналу бібліотек.

Ситуація в бібліотечно-інформаційній системі України також потребує активних зрушень, адже, не маючи на сьогодні цілісної державної концепції розвитку і модернізації галузі, сподіваємося, що реалізація аналізованих раніше проєктів та ініціатив сприятиме планомірному становленню як окремих бібліотек, так і загальнодержавної системи в цілому. Провідні бібліотеки України розробляють відповідні концепції, де питанням модернізації, інноваційного розвитку, комплексного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, розвитку мережевих сервісів надається першочергове значення.

Отже, новий, сучасний погляд на роль бібліотеки в суспільстві представлено в Концепції модернізації Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) [31]. Автори концепції головним суб'єктом бібліотечної діяльності визначили користувача і, відповідно, пріоритетними напрямками модернізації було визначено підвищення якості, ефективності й швидкості обслуговування на всіх стадіях. У межах цієї Концепції наукова бібліотека розглядається як частина «електронного робочого столу» користувача, оскільки й сама створює цифрові депозитарії для збереження текстів і даних досліджень та надає доступ до світових джерел інформації. Виходячи з цього завдання, ХДНБ планує реалізувати структурну перебудову системи читальних залів, передбачає впровадження комплексу автоматизованих програмно-керованих ліній транспортування документів, засобів сучасної телефонії, зв'язку та телебачення, створення більш комфортних умов роботи. Особливий акцент зроблено на необхідності функціонування сучасних інженерних та інформаційних систем, здатних забезпечити повноцінне та безперервне виконання всіх процесів обслуговування та збереження фондів, що, у свою чергу, передбачає будівництво нової будівлі бібліотеки.

Таким чином, усі складові технічно оснащеної бібліотеки ХХІ ст. стали пріоритетом цієї Концепції – швидкий доступ до наявних документів, забезпечення збереженості інформації, мережеві сервіси з якісним доступом користувачів до ресурсів, надійні системи передавання даних, доступ до електронних версій видань, підтримка в приміщеннях книго-сховищ нормативних кліматичних умов, контроль доступу в приміщення бібліотеки, відеомоніторинг читальних залів та інших важливих приміщень з єдиного пульта, побудова сучасної повнофункціональної системи пожежогасіння в книго-сховищах.

Головними складовими концепції стали інженерний, технологічний і соціальний проекти, які в сукупності, як визначено розробниками, забезпечать інтелектуалізацію інформаційних технологій та інженерної інфраструктури бібліотеки, що в поєднанні зі структурною перебудовою та сучасною організацією праці дадуть можливість ХДНБ надавати читачам інформаційні продукти нового рівня.

На досягнення нового, адекватного потребам суспільства рівня розвитку інформаційних ресурсів і матеріально-технічної бази націлена і реалізація Концепції розвитку Державного закладу «Національна історична бібліотека України» (НІБ України) до 2015 р. [20]. Головною метою реалізації Концепції має стати утвердження модернізації НІБ України, і на цій основі передбачаються подальші якісні зміни у формуванні інформаційно-культурного простору та обслуговування користувачів, збереження та одночасно доступності документної бази бібліотеки. Розглядаючи інформаційні ресурси НІБ України як стратегічну складову всієї ресурсної бази бібліотек країни, від яких залежить соціально-економічний та культурний розвиток, духовні основи здоров'я нації, розробники Концепції мають на меті вироблення стратегії модернізації бібліотеки відповідно до вимог часу і користувачів бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Для досягнення стратегічних цілей та ефективного розвитку визначено шість векторів розвитку (на нашу думку, їх можна розглядати як окремі проекти), серед яких, безсумнівно, модернізаційними є «Бібліотека для кожного ученого України» (вирішується завдання підвищення доступності послуг), «Бібліотека електронного століття» (поставлено завдання інтенсивного впровадження інформаційних технологій, досягнення розумного поєднання можливостей традиційної та електронної бібліотеки), «Бібліотека – відкритий простір знань, спілкування, творчості» (орієнтація сервісів на вимоги та сподівання користувачів), «Удосконалення системи управління» (завдання комплексного підвищення кваліфікації кадрів і розвитку матеріально-технічної бази).

Виходячи із системного аналізу викладених вище матеріалів, прослідковуємо чіткий взаємозв'язок і взаємозалежність між ММР суспільного розвитку – ММР соціокультурної сфери – ММР бібліотечно-інформаційної галузі – ММР бібліотечно-інформаційної установи. На сьогодні пропонуємо до *базових складових* ММР бібліотечно-інформаційних установ віднести:

– *технологічну модернізацію* (включає комплексне оновлення матеріально-технічної бази, що сприяє інтелектуалізації інформаційних технологій, забезпечує новий технологічний рівень виконання основних функцій установи, передбачає оптимізацію функціональних, сервісних та організаційних процесів, що забезпечуються системою управління);

– *соціальну модернізацію* (передбачає зміну професійної, соціальної та освітньої структур галузі у відповідь на вимоги, що ставляться технологічною модернізацією, на рівні окремої установи включає гармонізацію соціально-професійної структури персонального складу, організації проблемно-модульного навчання в системі підвищення кваліфікації, впровадження тренінгової системи тощо);

– *інституційну модернізацію* (передбачає зміну економічних і правових механізмів регулювання інвестування та виробництва інформаційних продуктів і послуг, виходячи з вимог, що ставляться технологічною модернізацією та соціальним замовленням суспільства, на рівні окремої установи включає структурну модернізацію, вироблення та впровадження маркетингових стратегій тощо).

Впливовими складовими ММР вважаємо ідеологічну (визначення базових принципів, загальної спрямованості ММР, урахування національно-культурних особливостей, регіональних відмінностей тощо), інноваційну (визначення характеру нововведень [креативні, адаптивні], орієнтація на структуру кінцевого попиту) та інвестиційну (визначення пріоритетних напрямів і проектів у складі ММР, їх конкурентоспроможності та джерел інвестування).

Розглядаючи ММР бібліотечно-інформаційних установ як стратегію, зазначимо, що концептуально ММР може бути представлена у вигляді самостійної комплексної довготермінової стратегії або короткострокової стратегії, що складається з конкретних взаємопов'язаних проектів (наприклад, інженерного, технологічного, соціального); може бути складовою загальної стратегії розвитку установи чи галузі.

Вибір ММР обумовлений багатьма внутрішніми чинниками (рівнем технологічного розвитку установи, здатністю до функціональних і структурних перетворень, моральною та освітньою готовністю до

модернізаційних трансформацій тощо), а також об'єктивними закономірностями розвитку економічної і соціокультурної сфер суспільства, інвестиційною привабливістю тощо.

Подальшого дослідження в цьому ключі потребує проблема використання глобальних, регіональних і національних факторів при розробці ММР бібліотечно-інформаційних установ.

Список використаних джерел

1. *Арсенко А.* Глобалізація і глобалізм в оцінках населення України / А. Арсенко, Л. Гирич, Н. Толстих // Українське суспільство 1992–2007. Динаміка соціальних змін. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. – С. 117–132.

2. *Артемов Ю. І.* Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань / Ю. І. Артемов // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 2. – С. 66–71.

3. *Басов С. А.* Библиотека в контексте цивилизации и культуры / С. А. Басов // Библиотековедение. – 2010. – № 1. – С. 27–34.

4. *Вітер І.* Модернізаційні перетворення транзитивних економік: європейський вимір / І. Вітер // Дослідження міжнародної економіки : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 2 (67). – С. 54–73.

5. *Воскобойникова-Гузєва Е. В.* Библиотечковедческие исследования НБУВ в контексте инновационного развития научных библиотек / Е. В. Воскобойникова-Гузєва // Б-ки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / Междунар. асоц. акад. наук.

6. *Воскобойникова-Гузєва О. В.* Бібліотечно-інформаційна діяльність: системний підхід / О. В. Воскобойникова-Гузєва // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 29 : Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки. – С. 5–13.

7. *Воскобойникова-Гузєва О. В.* Інноваційна діяльність наукової бібліотеки у теоретико-методологічних розробках сучасного бібліотекознавства / О. В. Воскобойникова-Гузєва // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. К., 2008. – Вип. 20 : Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки. – С. 5–15.

8. *Воскобойникова-Гузєва О. В.* Міжнародні проекти та ініціативи для розвитку бібліотек України / О. В. Воскобойникова-Гузєва // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали третьої наук.-практ. конф. (29 верес. 2011 р., м. Львів). – Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 70–80.

9. *Воскобойнікова-Гузєва О. В.* Пріоритети державної політики, програмного і проектного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України / О. В. Воскобойнікова-Гузєва // Міжнар. наук. конгр. з розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та розбудови інформаційного суспільства в Україні (17–18 лист. 2011 р., м. Київ): тези доп. – К., 2011. – С. 24–25.

10. *Гєниєва Е. Ю.* Библиотека как центр межкультурной коммуникации / Е. Ю. Гєниєва. – М. : Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2007. – С. 176–180.

11. *Гєниєва Е. Ю.* Концептуальные модели библиотеки: объект, предмет и методология исследования / Е. Ю. Гєниєва // Научно-техническая информация. Серия 1. Организация и методика информационной работы. – 2006. – № 6. – С. 1–6.

12. *Головка В. В.* Модернізації теорії / В. В. Головка // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) [та ін.] – К. : Наук. думка, 2010. – Т. 7 : Мл–О. – С. 18–20.

13. *Головка В. В.* «Модернізація» як метанаратив української історії / В. В. Головка // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки : міжвід. зб. наук. пр. – К., 2003. – Вип. 9. – С. 410–427.

14. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу (1991–2006 рр.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук. : спец. 27.00.03 / В. М. Горовий ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2006. – 35 с.

15. *Давидова І. О.* Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / І. О. Давидова ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2008. – 51 с.

16. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко [та ін.]; Нац. акад. наук України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 247 с.

17. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.]; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 224 с.

18. *Колєсникова Т. О.* Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації / Т. О. Колєсникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 57–62.

19. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року: проект // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С. 11–30.
20. Концепція розвитку Державного закладу «Національна історична бібліотека України» на період до 2015 р. [Електронний ресурс] // Національна історична бібліотека України. – Режим доступу : [%22. http://www.dibu.kiev.ua/flash-point//%22/flash-point/files/pages/files/996_kontseptsrozvitkunikibu.pdf/%22.](http://www.dibu.kiev.ua/flash-point//%22/flash-point/files/pages/files/996_kontseptsrozvitkunikibu.pdf) – Дата доступу: 4.04.2012. – Назва з екрана.
21. *Копанева В.* Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / В. Копанева. – К., 2009. – 198 с.
22. *Костенко Л.* Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Костенко, М. Сорока // Бібл. вісн. – 2002. – № 3. – С. 38–41.
23. *Костенко Л. Й.* Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель / Л. Й. Костенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 1. – С. 23–28.
24. *Куценко В. І.* Соціальний вектор економічного розвитку : монографія / В. І. Куценко ; ред.: Б. М. Данилишин ; НАН України ; Рада по вивч. продукт. сил України. – К. : Наук. думка, 2010. – 736 с.
25. *Лаврик О. Л.* Академические библиотеки: состояние и модель развития в современной информационной среде : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 05.25.03 / О. Л. Лаврик ; Гос. публ. науч.-техн. б-ка Сибирского отделения РАН. – Новосибирск, 2003. – 59 с.
26. *Леонов В. П.* Библиотечно-библиографические процессы в системе научных коммуникаций / В. П. Леонов ; РАН, Б-ка РАН. – СПб., 1995. – 139 с.
27. *Леонов В. П.* Пространство библиотеки: библиотечная симфония / В. П. Леонов ; науч. ред. Н. П. Лавров ; Б-ка РАН. – М. : Наука, 2003. – 123 с.
28. *Лисеенко Е. В.* Особенности процесса политической модернизации в современной Украине / Е. В. Лисеенко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 15. – С. 113–117.
29. *Никанорова Е. В.* Читатель и библиотека в современном обществе (некоторые аспекты постнеклассического библиотековедения) / Е. В. Никанорова // Библиотековедение. – 2009. – № 5. – С. 5–93.
30. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки : Указ Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 18. – Ст. 1278.
31. *Ракитянська В. Д.* Концепція модернізації Харківської державної

наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка / В. Д. Ракитянська // Наук. б-ка : стратегія інноваційного розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 24–25 верес. 2009 р. – Одеса, 2010. – С. 29–36.

32. *Ратникова Е. И.* Социосинергетическая исследовательская парадигма как направление развития современного библиотековедения / Е. И. Ратникова // Библиотечные исследования в системе постнеклассической науки. Проблемно-ориентированный сб. – М. : Пашков дом, 2008. – С. 147–172.

33. *Скворцов, В. В.* Концепция библиотеки в современном российском библиотековедении / В. В. Скворцов // Российское библиотековедение: XX век. Направления развития, проблемы и итоги. – М. : ФАИР-Пресс, Пашков дом, 2003. – С. 159–177.

34. *Слободяник М. С.* Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції / М. С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 5–6.

35. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1995. – 268 с.

36. *Соловяненко Д.* Академічні бібліотеки у новому соціотехнічному вимірі / Д. Соловяненко // Бібл. вісн. – 2010. – № 4. – С. 3–14; № 5. – С. 3–16; № 6. – С. 3–17; 2011. – № 1. – С. 8–24.

37. *Соловяненко Д.* Бібліотека – 2.0: концепція бібліотеки другого покоління / Д. Соловяненко // Бібл. вісн. – 2007. – № 5. – С. 10–20.

38. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К., 2009. – С. 395–396.

39. Стратегия модернизации библиотечного дела России : проект [Электронный ресурс] // Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/law/11_smbdr.html. – Дата доступа: 4.04.2012. – Загл. с экрана.

40. *Столяров Ю. Н.* Библиотека – двухконтурная система / Ю. Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 11. – С. 5–24.

41. *Столяров Ю. Н.* Библиотека: структурно-функциональный подход / Ю. Н. Столяров. – М. : Книга, 1986. – 240 с.

42. *Фенелонов Е. А.* Социально-экономический анализ библиотечного дела как объекта управления : монографія / Е. А. Фенелонов ; Рос. гос. б-ка. – М. : Пашков дом, 2008. – С. 110–143. – (Б-ка: новые возможности).

43. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2008. – 289 с.

44. *Ярошенко Т.* Проект «Електронна бібліотека: центри знань в університетах України» – інновації через співробітництво / Т. Ярошенко // Бібл. вісн. – 2009. – № 3. – С. 3–5.